

ਦੋ ਬੇਹੱਦ ਅਹਿਮ ਐਲਾਨ

(16:13-20)

ਮਸੀਹ ਦਾ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਤਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕਰਾਰ ਮੱਤੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਹੈ। ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਯਿਸੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਇਲਾਹੀ ਮਸੀਹ, ਖੁਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (1:1, 16, 17, 20, 23)। ਯਿਸੂ ਦੇ ਬਪਤਿਸਮਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੁਦਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨ ਲਿਆ (3:17)। ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮਸੀਹ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ (3:11, 12), ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਯਿਸੂ ਹੀ ਉਹ ਮਸੀਹ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਸ ਨੇ ਰਾਹ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ (11:2-6)। ਲੋਕ ਬਾਰ ਬਾਰ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੋਅਜ਼ਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਦੰਗ ਹੁੰਦੇ ਸਨ (4:24, 25; 7:28, 29; 9:31, 33; 13:54; 15:31)। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਸਰਤ ਵਿਚ (13:57) ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾਇਆ ਸੀ (9:3; 12:24)। ਹੋਰਨਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਉਦ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ (9:27; 12:23; 15:22)। ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪ ਤੁਫ਼ਾਨ ਨੂੰ ਬੰਸ਼ੁਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਯਿਸੂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਪੁੱਛੀ ਸੀ: “ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਪੁਰਖ ਹੈ ਕਿ ਪੌਣ ਅਤੇ ਝੀਲ ਵੀ ਉਹ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ?” (8:27)। ਉਸ ਦੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਸੀ, “ਤੂੰ ਸਚਮੁਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ” (14:33)। ਇਹ ਐਲਾਨ ਪਤਰਸ ਵੱਲੋਂ ਸੁਖਾਵੇਂ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਸ ਚੰਗੇ ਇਕਰਾਰ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਤਰਸ: “ਤੂੰ ਮਸੀਹ ਹੈਂ” (16:13-16)

¹³ਯਿਸੂ ਨੇ ਕੈਸਰੀਆ ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜੇ ਲੋਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ? ¹⁴ਉਹ ਬੋਲੇ, ਕਈ ਤਾਂ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਏਲੀਯਾਹ ਅਤੇ ਕਈ ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਜਾਂ ਨਬੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ। ¹⁵ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਜੇ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ¹⁶ਸ਼ਮੂਊਨ ਪਤਰਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੂੰ ਮਸੀਹ ਜੀਉਂਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ।

ਆਇਤ 13. ਗਲੀਲ ਦੀ ਝੀਲ ਦੇ ਪੂਰਵੀ ਕੰਢੇ ਤੇ (16:5), ਬੈਤਸੈਦਾ ਵਿਚ ਉਤਰਣ ਦੇ ਬਾਅਦ (ਮਰਕੁਸ 8:22) ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚੇਲੇ ਕੈਸਰੀਆ ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪੰਝੀ ਕੁ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਗਏ। ‘ਇਲਾਕੇ’ ਦੀ ਥਾਂ ਮਰਕੁਸ 8:27 ਵਿਚ ‘ਪਿੰਡਾਂ’ ਹੈ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਜਿਸ ਦੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਯਰਦਨ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ,¹ ਹਰਮੇਨ ਪਹਾੜ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੀ। ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਨਗਰ ਦਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੀ ਜੋ ਇਸਰਾਏਲ ਦੀ ਉੱਤਰੀ ਹੱਦ ਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਉੱਤਰੀ ਥਾਂ ‘ਦਾਨ ਤੋਂ ਬਾਐਰਸ਼ਬਾ ਤਕ’ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ,² ਜੋ ਪੂਰੇ ਇਸਰਾਏਲ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।³

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਯਹੋਸ਼ੁਆ 11:17; ਨਿਆਈਆਂ 3:3; 1 ਇਤਿਹਾਸ 5:23)। ਯੂਨਾਨੀ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਂ ਪਨਿਯਾਹ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਯੂਨਾਨੀ ਦੇਵਤੇ ਪਾਨ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਲਈ ਚੱਟਾਨ ਵਿਚ ਮੰਦਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਮਿਥਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨੇੜਲੀ ਇਕ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਾਨ ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਬੱਕਰੀ ਅਤੇ ਅੱਧੇ ਮਨੁੱਖੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਜ਼ੀਆਂ, ਇੱਜ਼ਤਾਂ, ਖੇਤਾਂ, ਬਾਗਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫ਼ਸਲ ਅਤੇ ਬਹਾਰ ਦੇ ਮੌਸਮ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

‘ਕੈਸਰੀਆ’ ਨੂੰ ਚੌਥੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਹਾਕਮ ਫ਼ਿਲਿੱਪਸ ਵੱਲੋਂ ਅਗਸਤੁਸ ਕੈਸਰ ਲਈ ਨਾਂਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ,⁴ ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਕੈਸਰੀਆ ਨਾਲੋਂ ਜੋ ਭੂਮੱਧ ਕੰਢੇ ਤੇ ਵੱਡੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਸੀ, ਅੱਡ ਕਰਨ ਲਈ ‘ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ’ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 8:40; 12:19; 23:33)।⁵ ਕੈਸਰੀਆ ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਅਗਸਤੁਸ ਕੈਸਰ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਿਚ ਹੇਰੋਦੇਸ ਮਹਾਨ ਨੇ ਇਕ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ।⁶ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਅਬਾਦੀ ਭਾਵੇਂ ਗੈਰਕੌਮਾਂ ਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਅਬਾਦੀ ਉੱਥੇ ਸੀ।⁷

ਕਿੰਨੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ। ਉਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਥਾਂ ਤੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਰਾਜ ਭਾਵ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੁਨਿਆਵੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਦਾਨੀਏਲ 2:44, 45 ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣੀ ਸੀ।

ਕੈਸਰੀਆ ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵੜਦਿਆਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, ‘‘ਲੋਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?’’ ‘‘ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ’’ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾਨੀਏਲ ਵਿਚ ਨਬੂਵਤ ਵਾਲੇ ਮਸੀਹਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ (ਦਾਨੀਏਲ 7:13)। ਹਿਜ਼ਕੀਏਲ ਨਬੀ ਨੂੰ ਕਹੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘‘ਮਨੁੱਖ’’ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਹੈ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (8:20 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਕਿਆਫ਼ਿਆਂ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਆਇਤ 14. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਈ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯਿਸੂ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਿਆਨ ਦੁਆਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਹੇਰੋਦੇਸ ਅੰਤਿਪਾਸ ਵੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਯਿਸੂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀ ਉੱਠਿਆ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਯਿਸੂ ਦੇ ਮੇਅਜਜੇ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (14:2 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਕਈ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਕਿ ਯਿਸੂ ਏਲੀਯਾਹ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਰਲਦੀ-ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਵੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮਲਾਕੀ ਨਬੀ ਨੇ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਏਲੀਯਾਹ ਆਵੇਗਾ (ਮਲਾਕੀ 4:5)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਕਿ ਏਲੀਯਾਹ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨਬੂਵਤ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝਾਇਆ (ਮੱਤੀ 11:14 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਅਤੇ ਕਈ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਕਿ ਯਿਸੂ ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਹੈ। ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ

ਦੇ ਨਬੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਹੋਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਮਾਨਤਾ ਖੁਦਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਿਕਰ ਹੈ। ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਨੂੰ ‘ਰੋਂਦਾ ਨਬੀ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਲਈ ਰੋਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੋਬਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਤੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਰਲਾਪ ਨਾਮਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਖੁੱਲੇਆਮ ਰੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ‘ਇਕ ਦੁਖੀਆ ਮਨੁੱਖ, ਸੋਗ ਦਾ ਜਾਣੂ’ ਸੀ (ਯਸਾਯਾਹ 53:3)। ਉਸ ਨੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ (ਮੱਤੀ 24: 1-28) ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਉੱਤੇ ਰੋਇਆ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਲੋਕ ਤੋਬਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਸਨ (ਲੂਕਾ 19:41)। ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਤੇ ਯਿਸੂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਯਹੂਦੀ ਰਹਿਬਰਾਂ ਹੱਥੋਂ ਦੁੱਖ ਝੱਲਿਆ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ? ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਉਠਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮਸੀਹਾ ਦੇ ਅਬਦੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ।^੯ ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸੀਡੇਪਿਗ੍ਰਾਫਾ (ਭਾਵ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ) ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਯਸਾਯਾਹ ਨਾਲ ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।^{੧੦} ਪਰ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਯਿਸੂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪਛਾਣ ਦੱਸੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਨਬੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਆਮ ਜਵਾਬ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨਬੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਦੇਣ ਦੇ, ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਨਬੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ‘ਅਗਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਬੀ ਜੀ ਉੱਠਿਆ ਹੈ’ (ਲੂਕਾ 9:8, 19)।

ਆਇਤ 15. ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਯਿਸੂ ਨੇ ਧਿਆਨ ਰਸੂਲਾਂ ਵੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ‘ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ?’ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ‘ਤੁਸੀਂ’ ਪੜਨਾਓਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੁੱਛੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਸੀ ਇਸ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਡੋ-ਅੱਡ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਧਰਮੀ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੱਲਦਿਆਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਗਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮਿਸ਼ਨ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਆਇਤ 16. ਸ਼ਮੂਊਨ ਪਤਰਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੂੰ ਮਸੀਹ ਜੀਉਂਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ। ਪਤਰਸ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ (14:28; 15:15; 16:16; 17:24-27; 18:21)। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਿਚ ਇਕਰਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਛਾਣਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਖਿਆ।¹⁰

ਪਤਰਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਿ ਯਿਸੂ ‘ਮਸੀਹ’ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਸੀਹਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਉਹ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੂਨਾਨੀ ‘ਮਸੀਹ’ ਲਈ ਅਨੁਵਾਦ ਲਈ ਮਸ਼ਿਯਾਹ (*Mashiach*) ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਸ਼ਬਦ ਖ੍ਰਿਸਟੋਸ (*Christos*) ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦਾ ‘ਮਸਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ’ ਹੋਣ ਲਈ ਉਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜੈਤੂਨ ਦੇ ਤੇਲ ਨਾਲ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਿਰ ਮਸਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਬੀ ਜਾਂ

ਐਲਡਰਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਵਰਗੇ ਇਖਤਿਆਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਲਨ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ (1 ਸਮੂਏਲ 16:13; 2 ਸਮੂਏਲ 2:4; 5:1-3)। ਯਹੋਵਾਹ ਵੱਲੋਂ ਮਸਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇਸਰਾਏਲ ਉੱਤੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਜ਼ਬੂਰ 2:2, 6)। ਯਿਸੂ ਦੇ ਵਕਤ ਦੇ ਲੋਕ ਦਾਉਦ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਬਦੀ ਸਿੰਘਾਸਣ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਸੀਹਾ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ (2 ਸਮੂਏਲ 7:16)।¹¹ ਸ਼ਮਊਨ ਪਤਰਸ ਦੇ ਭਰਾ ਅਦ੍ਰਾਅਸ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੇ ਹੀ ਮਸੀਹਾ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ (ਯੂਹੰਨਾ 1:41)। ਨਥਾਨੀਏਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਇਸਰਾਏਲ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ’ ਕਿਹਾ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 1:49), ਜੋ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਹੀ ਮਸੀਹਾ ਹੈ।

‘ਜੀਉਂਦੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ’ ਵੀ ਮਸੀਹਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਸ਼ਬਦ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾ ਅਰਥ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (2 ਸਮੂਏਲ 7:14; ਜ਼ਬੂਰ 2:7; 89:26, 27; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 1:5-14)। ਕੁਝ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਨਥਾਨੀਏਲ ਨੇ ਗਲੀਲ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਵੱਲੋਂ ਤੁਫਾਨ ਬੰਮੂਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਰਸੂਲਾਂ ਵਾਂਗ (14:33) ਅਜਿਹਾ ਕਿਹਾ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 1:49)। ਪਤਰਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਰਮਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਯਿਸੂ ਵਿਚ ‘ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਰਖ’ ਆਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਈਮਾਨ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 6:68, 69)। ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਕਿ ਉਹ ‘ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ’ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਖੁਦਾਈ ਨੂੰ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਯਿਸੂ ਦੇ ਨਿਰਾਲੇ ਸਬੰਧ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ‘ਜੀਉਂਦਾ ਪਰਮੇਸੁਰ’ ਸੀ। ਖੁਦਾ ਲਈ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇਹੀ ਨਾਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਜਾਨ ਮੂਰਤਾਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਰਦਾ ਸੀ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 5:26; ਯਹੋਸ਼ੂਆ 3:10; ਜ਼ਬੂਰ 42:2; ਦਾਨੀਏਲ 6:20; ਹੋਸ਼ੇਆ 1:10)। ਭਾਸ਼ਾ ਯਕੀਨੀ ਕੈਸਰੀਆ ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਬਆਲ, ਨਥਾਨ ਅਤੇ ਕੈਸਰ ਅਗਸਤੁਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਯਿਸੂ: “ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣਾਵਾਂਗਾ” (16:17, 18)

¹⁷ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਹ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਧੰਨ ਹੈਂ ਤੂੰ ਸ਼ਮਊਨ ਬਰ-ਯੋਨਾਹ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਲਹੂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ।¹⁸ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਪਤਰਸ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਪਤਾਲ ਦੇ ਫਾਟਕਾਂ ਦਾ ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਵੱਸ ਨਾ ਚੱਲੇਗਾ।

ਆਇਤ 17. ਯਿਸੂ ਨੇ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸਚਿਆਈ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਸ ਨੂੰ ਧੰਨ ਆਖਿਆ। ‘ਧੰਨ’ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਬੰਦੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਕੋਲ ਬੇਹੱਦ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ (5:3-12; 11:6; 13:16; 24:46)।

ਪਤਰਸ ‘ਧੰਨ’ ਭਾਵ ਮੁਬਾਰਕ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਸਚਿਆਈ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ (ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਲਹੂ) ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਜਿਹੜਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੌਨ ਲਾਈਫ਼ਟ ਨੇ ‘ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਲਹੂ’ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਵੱਲ ਧਿਆਲ ਦੁਆਇਆ ਹੈ ਜੋ ਯਹੂਦੀ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।¹² ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 15:50; ਗਲਾਤੀਆਂ

1: 16; ਅਫ਼ਸੀਆਂ 6: 12; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 2: 14)। NEB ਵਿਚ ਆਇਤ 17 ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘‘ਨਾਸਵਾਨ ਮਨੁੱਖ’’ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਤੱਥ ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਚਿਆਈ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੋਅਜਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (11:25, 26)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਸਨ (ਯੂਹੰਨਾ 4:34; 5:30; 6:38, 39; 7:16)। ਇਸ ਕਰਕੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੇ ਪਤਰਸ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਇਆ (14:33; ਯੂਹੰਨਾ 6:69)। ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਨੇ ਇਹ ਸਚਿਆਈ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਦਿੱਤੀ। ਆਖ਼ਰ ਇਹ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਾ ਯੁੱਗ ਸੀ (2 ਪਤਰਸ 1:20, 21)। ਖ਼ੁਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਚਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਰੋਮੀਆਂ 10:13-17)।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਸ਼ਮਊਨ ਬਰ-ਯੋਨਾਹ ਭਾਵ ‘‘ਯੋਨਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਮਊਨ’’ ਆਖਿਆ। ‘‘ਬਰ’’ ਅਰਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਇਬਰਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ‘‘ਬੇਨ’’ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ‘‘ਦਾ ਪੁੱਤਰ’’ ਹੈ। ਪਤਰਸ ‘‘ਯੋਨਾਹ’’ ਨਾਮਕ ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵੇਲੇ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਇਸੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 1:42)। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਗਲੀਲ ਦੀ ਝੀਲ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 21:15-17)।

ਆਇਤ 18. ਯਿਸੂ ਨੇ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, ‘‘ਮੈਂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਪਤਰਸ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣਾਵਾਂਗਾ।’’ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਚ (ਯੂਹੰਨਾ 1:42), ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਮਊਨ ਨੂੰ ਅਰਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਨਾਂ ‘‘ਕੇਬਾਸ’’ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ‘‘ਚੱਟਾਨ’’ (ਵੇਖੋ ਅੱਯੂਬ 30:6; ਯਿਰਮਿਯਾਹ 4:29)। ਇਸ ਨਾਂ ਦਾ ਯੂਨਾਨੀ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਸ਼ਬਦ ‘‘ਪਤਰਸ’’ (*Petros*) ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਪੁਰਖ ਵਾਚਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘‘ਪੱਥਰ’’ ਹੈ।¹³ ਇਹ ਆਖਣ ਤੇ ‘‘ਮੈਂ ਇਸ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣਾਵਾਂਗਾ’’ ਯਿਸੂ ਸ਼ਮਊਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਖੇਡ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਯਿਸੂ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ‘‘ਪੱਥਰ’’ (*petra*) ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ‘‘ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਚੱਟਾਨ’’ ਦਾ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।¹⁴ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਸਰੀਆ ਫ਼ਿਲਿੱਪੀ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਪਥਰੀਲੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪਕ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਵੇ।

ਯਿਸੂ ਭਾਵੇਂ ਗੈਰਕੌਮਾਂ ਨਾਲ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ (15:21-28), ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਥੇ ਅਰਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ‘‘ਪਤਰਸ’’ ਅਤੇ ‘‘ਪੱਥਰ’’ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਹੀ ਅਰਾਮੀ ਸ਼ਬਦ (*keyrap*) ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਮੱਤੀ ਨੇ ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਰਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸਤਰੀਲਿੰਗ ਨਾਂਓ *ਪੈਟਰਾ* ਵਰਤਿਆ। ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਪੁਰਖਵਾਚਕ *ਪੈਟਰੋਸ* ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਤਰਸ ਪੁਰਖ ਸੀ। ਨਾਉਂ ਸ਼ਬਦ *ਪੈਟਰੋਸ* ਅਤੇ *ਪੈਟਰਾ* ਕਈ ਵਾਰ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਥਾਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,¹⁵ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਚੋਣ ਨਾਲ ‘‘ਪਤਰਸ’’ ਅਤੇ ‘‘ਪੱਥਰ’’ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ।

ਯਿਸੂ ਦੀ ਗੱਲ ਦੇ ਅਰਥ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਪੱਥਰ’’

ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਹੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਨੇ ਪਤਰਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣਾਉਣੀ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮੁੱਢਲੀ ਮਸੀਹੀਅਤ ਵਿਚ ਇਸ ਰਸੂਲ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਪਤਰਸ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਸੂਲ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਭੂਮਿਕਾ ਭਾਵੇਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ। ਪਤਰਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਇਸ ਤੱਥ ਤੇ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਸੂਲਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਉੱਪਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (10:2-4; ਮਰਕੁਸ 3: 16-19; ਲੂਕਾ 6: 14-16; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 1: 13)। ਯਿਸੂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਰਸੂਲਾਂ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 1: 15-22), ਪੈਂਟੀਕਾਸਟ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਯਹੂਸਲਮ ਵਿਚ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2: 14-40), ਸਾਮਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮੋਅਜਜ਼ੇ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇਣਾ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 8: 14-25), ਗੈਰ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਇੰਜੀਲ ਸੁਣਾਉਣਾ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 10; 11), ਅਤੇ ਯਹੂਦੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਣ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 15: 7-11) ਵਰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾਈਆਂ।

ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਕੈਥੋਲਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਬਿਨਾਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲਤ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਰਸ ਪਹਿਲਾ ਪੋਪ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅੱਗੇ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ('ਰਸੂਲ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਾ')। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਡੇਵਿਡ ਹਿੱਲ ਨੇ ਪਤਰਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵਿਲੱਖਣ ਮੰਨਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀ ਰੋਮ ਦੇ ਬਿਸ਼ਪਾਂ ਦੀ ਵੀ ਅੱਜ ਉਹੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ਸਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।¹⁶ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡੋਨਲਡ ਏ. ਹੈਗਨਰ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

ਪਰ ਇਸ ਆਇਤ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਸੁਭਾਵਕ ਅਰਥ ਦੇਣਾ ਕਿ ਪਤਰਸ ਉਹ ਚੱਟਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਪੋਪ ਤੰਤਰ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਸੂਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕਲੀਸੀਆ ਆਪਣੇ ਵਜੂਦ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਉੱਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਯਿਸੂ ਇਸ ਦਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਰਸੂਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਭ ਉਸੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ... ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਧਿਆਨ ਦੁਆਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਪੱਥਰ ਪਤਰਸ ਦੇ ਇਕਰਾਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਮਸੀਹ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੀ ਆਇਤ ਵਿਚ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲ ਦਾ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।¹⁷

ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਫ਼ਸੀਆਂ 2:20 ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲੀਸੀਆ 'ਰਸੂਲਾਂ ਅਤੇ ਨਬੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਉੱਤੇ'¹⁸ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ 'ਜਿਹਦੇ ਖੂੰਜੇ ਦਾ ਪੱਥਰ ਆਪ ਮਸੀਹ ਯਿਸੂ ਹੈ' (ਵੇਖੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 21:14)।

ਇਸ ਆਇਤ ਦੀ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਪੱਥਰ' ਪਤਰਸ ਦੇ ਇਕਰਾਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ 'ਜੀਉਂਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਸੀਹ' ਹੈ (16:16)। ਪੁਰਾਣਾ ਨੇਮ ਨਬੂਵਤ ਵਿਚ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਸੀਹਾ ਨੇ ਉਹ ਪੱਥਰ ਹੋਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਨਵਾਂ ਘਰ ਬਣਨਾ ਸੀ (ਜ਼ਬੂਰ ਦੀ ਪੋਥੀ 118:22; ਯਸਾਯਾਹ 28:16; ਦਾਨੀਏਲ 2:44, 45)। ਨਵਾਂ ਨੇਮ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਉਹ ਨੀਂਹ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣੀ ਹੈ (21:42; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 4:10-12; 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 3:11; 1 ਪਤਰਸ 2:4-8)। ਇੱਥੇ ਨੀਂਹ ਉਹ

ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੇਟਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਤਰਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ। ਮਸੀਹ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਬਪਤਿਸਮਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 8:37), ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਨਾਲ ਇਕ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਰਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:41; ਰੋਮੀਆਂ 6:3-5; 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 12:13; ਗਲਾਤੀਆਂ 3:26, 27)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗਾ ਇਕਰਾਰ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਨੀਂਹ ਦਾ ਜੀਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ. ਡਬਲਯੂ. ਮੈਕਗਰਵੇ ਨੇ ਰਾਜ (ਕਲੀਸੀਆ) ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਚੱਟਾਨ ਉੱਤੇ ਬਣੇ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਸੀਹ ਇਸ ਦਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (16:18) ਅਤੇ ਪਤਰਸ ਕੁੰਜੀਆਂ ਫੜੀ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹੈ (16:19), ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੱਥਰ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਚੰਗਾ ਇਕਰਾਰ ਇਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ (16:16, 17)। ਮੈਕਗਰਵੇ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਇਹ ਸਚਿਆਈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਉਂਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਸੀਹ ਹੈ, ਮਸੀਹੀ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਚਿਆਈ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਢਾਂਚਾ ਇਸੇ ਉੱਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀਦਾਤੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ।¹⁹

ਮੈਕਗਰਵੇ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਸਦਰਭਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯਿਸੂ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਸਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਓ ‘ਆਪਣੀ’ ਵਰਤਿਆ। ‘ਕਲੀਸੀਆ’ (*ekklēsia*) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਮੱਤੀ ਦਾ ਇਕੱਲਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ (16:18; 18:17)। (*ekklēsia*) ਸ਼ਬਦ ਜਿਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਜਮਾਤ’ ਅਤੇ ‘ਮਜਲਸ’ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ,²⁰ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 114 ਵਾਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਕਲੀਸੀਆ (ਅਫ਼ਸੀਆਂ 1:22; 5:23), ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਮੰਡਲੀਆਂ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 16:1), ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਮੰਡਲੀ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 1:2), ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਕਲੀਸੀਆ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 11:18; 14:28) ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਯਿਸੂ ਨੇ ਮੱਤੀ 16:18 *ekklēsia* ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਲੀਸੀਆ ਮਸੀਹ ਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਲੀਬ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਹੈ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 20:28; 1 ਪਤਰਸ 1:18, 19; ਵੇਥੇ 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 6:20)। ਰੋਬਰਟ ਐਚ. ਗੁੰਡਰੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਮੱਤੀ ਵਿਚ ‘ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ’ ਵਾਕਅੰਸ਼ ‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ [ਜਾਂ, ‘ਤੁਹਾਡੀ’] ਸਮਾਜਾਂ’ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ (4:23; 9:35; 10:17; 12:9; 13:54; 23:34)।²¹

ਯਿਸੂ ਨੇ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਤਾਲ ਦੇ ਫਾਟਕਾਂ ਦਾ ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਵੱਸ ਨਾ ਚੱਲੇਗਾ। KJV ਵਿਚ ‘ਨਰਕ ਦੇ ਫਾਟਕ’ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ‘ਪਤਾਲ’ ਲਈ ਹੇਡਸ (*Haidēs*) ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ‘ਹੇਡਸ’ (ਪਤਾਲ) ਜਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਆਮਤੌਰ ਤੇ ‘ਨਰਕ’ (*gehenna*) ਨਾਲੋਂ ਅੱਡ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਖ਼ਰੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਜੈਕ ਪੀ. ਲੂਈਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ KJV ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ ‘ਨਰਕ’ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਦੋਹਾਂ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਕਤ ‘ਹੇਡਸ’ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦੱਸਣ

ਦਾ ਆਉਣਾ ਚਾਲੂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਆਇਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਅਨੁਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ‘‘ਨਰਕ ਦੇ ਫ਼ਾਟਕ’’ ਜਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।²²

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਗਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਗਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਫਾਟਕਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ‘‘ਪਤਾਲ’’ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ‘‘ਹੇਡਸ’’ (Haidēs) ‘‘ਸ਼ਿਓਲ’’ ਦੇ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (shol) ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਜਗਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ‘‘ਫਾਟਕਾਂ’’ ਅਤੇ ‘‘ਹੇਡਸ’’ ਦੀਆਂ ਦੋ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਲਾ ਦਿੱਤਾ (ਵੇਖੋ RSV; TEV; NEB; REB) ਇਸ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ‘‘ਸ਼ਿਓਲ ਦੇ ਫ਼ਾਟਕ’’ ਅਤੇ ‘‘ਮੌਤ ਦੇ ਫ਼ਾਟਕ’’ ਵਾਕਅੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਅੱਧੂਥ 17:16 [NIV]; 38:17; ਜ਼ਬੂਰ ਦੀ ਪੋਥੀ 9:13; 107:18; ਯਸਾਯਾਹ 38:10)। ਯੂਨਾਨੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ‘‘ਹੇਡਸ ਦੇ ਫ਼ਾਟਕਾਂ’’ ਅਤੇ ‘‘ਮੌਤ ਦੇ ਫ਼ਾਟਕਾਂ’’ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਮੌਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।²³ ਅਪੋਕ੍ਰਿਫ਼ਾ ਭਾਵ ਬਾਈਬਲ ਦੀਆਂ ਵਾਧੂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ਉਹ ‘‘ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾਲ ਦੇ ਫ਼ਾਟਕਾਂ ਤਕ ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਮੋੜ ਲਿਆਉਂਦਾ’’ ਹੈ, ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ‘‘ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ’’ ਦਸਦੀ ਹੈ।²⁴

ਯਿਸੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਤਾਲ ਦੇ ਫ਼ਾਟਕਾਂ (ਮੌਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਦਾ ‘‘ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਵੱਸ ਨਾ ਚੱਲੇਗਾ।’’ ਇਹਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਆਮ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਪੜਨਾਓ ‘‘ਉਹਦੇ’’ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਅਸਲ ਬਨਾਵਟ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਤ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵੱਖਰੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ (16:21)। ਪੈਂਟੀਕਾਸਟ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪਤਰਸ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ‘‘ਉਸੇ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਕਾਲ ਦੇ ਬੰਧਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਜਿਵਾਲਿਆ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਅਣਹੋਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਹਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਹੇ’’; ਅਤੇ ‘‘ਨਾ ਉਹ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਗਲਿਆ’’ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:24, 31)। ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮਸੀਹ ‘‘ਮਸੀਹ ਜੋ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀ ਉੱਠਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ। ਅਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਵੱਸ ਨਹੀਂ’’ (ਰੋਮੀਆਂ 6:9; NRSV)। ਪਰ ਜੇ ਯਿਸੂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪੜਨਾਓ ਦੇ ਅਕਰਮਕ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੋਵੇਗੀ।

ਦੂਜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੜਨਾਓ ਸ਼ਬਦ ‘‘ਉਹਦੇ’’ (autēs) ਇਸਤਰੀਲਿੰਗ ਵਿਚ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਲੀਸੀਆ ਲਈ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹੀ ਨਿਚੋੜ ਕੱਢਾਂਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰਾਜ ਸਨਾਤਨ ਕਾਲ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਾਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ (ਦਾਨੀਏਲ 2:44)। ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਸਤਾਅ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹੀ ਵਿਸ਼ਾ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਵੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਮਗਰ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ (16:24-27)।

ਦੱਸੋ ਜਾਣ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 15:50-57)। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ‘‘ਮੌਤ ਅਤੇ ਪਤਾਲ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ’’ ਫੜੇ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 1:18)। ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ‘‘ਕਾਲ ਅਤੇ ਪਤਾਲ’’ ਆਪਣੇ ਮੁਰਦੇ ਮੋੜ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੀ ਝੀਲ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 20:13, 14)।

ਯਿਸੂ: “ਮੈਂ ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ” (16:19, 20)

19ਮੈਂ ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਬੰਨ੍ਹੇਂਗਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਖੋਲ੍ਹੇਂਗਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।
20ਤਦ ਉਹ ਨੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰੀਕ ਕੀਤੀ ਭਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸੇ ਜੇ ਮੈਂ ਮਸੀਹ ਹਾਂ।

ਆਇਤ 19. ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ (16:18), ਯਿਸੂ ਨੇ ਪਤਰਸ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ‘ਮੈਂ ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ।’ ਅਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ‘ਕਲੀਸੀਆ’ ਅਤੇ ‘ਰਾਜ’ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਅਦਲ ਬਦਲ ਕੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਸੀਹ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ (ਕਲੀਸੀਆ) ਉਸ ਦੇ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਆ ਜਾਣਾ ਸੀ (16:28), ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਇਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ (ਕੁਲੁਸੀਆਂ 1:13; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 12:28; ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 1:9)।

ਕੁੰਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤਾਲਾ ਲੱਗੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹਨ।²⁵ ਪਵਿੱਤਰ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ‘ਕੁੰਜੀਆਂ’ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣ ਲਈ ਪਰਤੀਕ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ (ਯਸਾਯਾਹ 22:22; ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 1:18; 3:7; 9:1; 20:1)। ਪੈਂਟੀਕਾਸਟ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪਤਰਸ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਕੁੰਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ ਸੁਣਾਈ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:14-42)। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਗੈਰ ਕੌਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਫ਼ਾਟਕ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੁੰਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 10:34-48; 15:7)।

ਪਰ ਇਹ ਕੁੰਜੀਆਂ ਪਤਰਸ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਰੀਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹੀ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (28:18-20; ਮਰਕੁਸ 16:15, 16; ਲੂਕਾ 24:47; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:14)। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਰਸੂਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਕੁੰਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਜੀਲ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 8:4-13, 26-40; 16:14, 15, 25-34)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਭਾਵ ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹਨ।

‘ਕੁੰਜੀਆਂ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦੀਆਂ ਜੜਾਂ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਹਨ। ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘ਕੁੰਜੀ ਦੇਣਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ।’²⁶ ਟਾਲਮੁਡ ਵਿਚ ਕੁੰਜੀਆਂ ਕਿਸੇ ਰੱਬੀ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹਨ।²⁷ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੂੰ ਝਾੜ ਪਾਈ ਜਿਹੜੇ ‘ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੰਦ ਕਰਦੇ [ਜਾਂ ਤਾਲਾ ਲਾਉਂਦੇ]’ ਸਨ (23:13)। ਉਸ ਨੇ ‘ਗਿਆਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਲੈ’ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ (ਲੂਕਾ 11:52)। ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੱਦ ਅਤੇ ਕਪਟ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਲਿਖਤ ਦਾ ਸਹੀ ਅਰਥ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਵਿਖੇ ਸਚਿਆਈ ਨੂੰ ਕਬੂਲਣਾ ਔਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੜਨ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ, ‘‘ਜੇ ਕੁਝ ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਬੰਨ੍ਹੇਂਗਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਖੋਲ੍ਹੇਂਗਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।’’ ਕੁਝ ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਾਅਦਾ ਸਾਰੇ ਰਸੂਲਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ (18:18)। NASB ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਆਇਤਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਣ ਕਿਰਿਆਵਾਂ (‘‘ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ,’’ ‘‘ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ’’) ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਕਲੀਸੀਆ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨੇਮ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਦੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹੀ ਸਚਿਆਈਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੂਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਕੋਲੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ (28:20; ਯੂਹੰਨਾ 14:15-17, 26; 15:26, 27; 16:12-15)।

ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ‘‘ਬੰਨ੍ਹਣਾ’’ ਅਤੇ ‘‘ਖੋਲ੍ਹਣਾ’’ ਆਮ ਸ਼ਬਦ ਸਨ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਯਹੂਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੈ (ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਯੋਗ) ਅਤੇ ਕੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ (ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਅਯੋਗ) ਹੈ। ਲਾਈਟਫੁਟ ਨੇ ਰੱਬੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੂਚੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿਲੇਲ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸ਼ੱਮਈ ਦੀ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ‘‘ਸ਼ੱਮਈ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਿਲੇਲ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਇਸ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।’’²⁸

ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਸੂਲਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਖੋਲ੍ਹਿਆ? ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2 ਅਧਿਆਇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮਾਫ਼ੀ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਰਲਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਨਿਹਚਾ ਕਰਨਾ, ਤੋਬਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਪਤਿਸਮਾ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:38-41)। ਮਾਫ਼ੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਯੂਹੰਨਾ 20:23 ਦੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਚਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ: ‘‘ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਤੁਸੀਂ ਮਾਫ਼ ਕਰੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖੋ ਉਹ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।’’ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਪ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਸੀ ਕਿ ਬਚਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਯਿਸੂ ਦੀ ਕੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਤੇ ਰਸੂਲਾਂ ਨੇ ਕਲੀਸੀਆ ਅਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਮਸੀਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੁੱਢਲੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਸੂਲਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅੱਗੇ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:42)। ਜਦ ਇਸ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਰਸੂਲ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਤਰਸ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਲਈ ਹਨੱਨੀਯਾਹ ਅਤੇ ਸਫ਼ੀਰਾ ਦਾ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 5:1-11) ਅਤੇ ਮੇਅਜਜ਼ੇ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਲਈ ਸ਼ਮਾਉਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 8:18-24)।

ਆਇਤ 20. ਇਸ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸੋ ਜੇ ਮੈਂ ਮਸੀਹ ਹਾਂ। ਪਤਰਸ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਮਸੀਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ (16:16) ਭਾਵ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੂਜੇ ਰਸੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ (14:33)। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਵੀ ਮਤਲਬ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਉੱਤੇ ਉੱਤੇ ਸਮਝ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਰਥ ਸਮਝਾਇਆ (16:21)। ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਅਸਲ ਪਛਾਣ ਠਹਿਰਾਏ

ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਗੜਬੜਾ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਜਦ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਖੋਫ ਉੱਤੇ ਇਹ ਜਾਹਿਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਝਕਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ (26:63, 64; 27:11)।

~~~ ਸਬਕ ~~~

ਯਿਸੂ ਦੇ ਰੂਪ (16:13-20)

ਮੱਤੀ 16:13-20 ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਕੌਣ ਸੀ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲੇਖ ਵਿਚ ਚਾਰ 'ਯਿਸੂ ਦੇ ਰੂਪਾਂ' ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।^{੨੧} ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਯਿਸੂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੀਏ। ਭਲਾ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਾਲਾ ਮਸੀਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਭੌਤਿਕਵਾਦ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੈ? ਭਲਾ ਇਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ਯਿਸੂ, ਵਾਮਪੰਥੀ ਨਾਸਰੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਯਥਾਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਲੜਖੜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਉੱਚਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਭਲਾ ਇਹ (ਖੁਦਾ ਦੇ) ਲੇਲੇ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਵਾਲਾ ਯਿਸੂ ਕਲੀਸੀਆ ਦਾ ਮਸੀਹ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਦੇਹਵਾਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਲਾ ਇਹ ਫੇਰ ਆਇਆ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਦੂਜੀ ਆਮਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬੁਰੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਆਸ ਦਾ ਭਸਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਟਕ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕੋਲ ਖੁਦਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ?

ਨਾਸਰਤ ਦੇ ਤੁੱਛ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡਾ ਦਾ ਇਹ ਤਰਖਾਣ ਹੈ ਕੌਣ ਸੀ? ਭਲਾ ਯਿਸੂ ਨਾਸਰੀ ਸਚਮੁਚ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਬੇਟਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਫਰੇਬੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਜਿਹੜੇ ਇਹਦੇ ਬਾਅਦ ਆਏ ਸਨ? ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ, ਮਹਾਨ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਤਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਗੂ ਜਾਂ ਨਬੀ ਸੀ, ਪਰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬੇਟਾ ਨਹੀਂ। ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਉਹ ਸਭ ਸੀ ਜੋ ਹੋਣ ਦਾ ਉਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਉਹ ਹੁਣ ਤਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਬਹਿਰੂਪੀਆ ਅਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਸੀ।

ਯਿਸੂ ਦੀ ਪਛਾਣ (16:13-20)

ਸਾਨੂੰ ਯਿਸੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਹੈ?

1. ਮਸੀਹ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਬਾਈਬਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ। ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮਸੀਹ ਦੇ ਉਹੀ ਹੋਣ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਰਸਤਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਲੇਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜਗਤ ਦੇ ਪਾਪ ਉਠਾ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਖੁਦਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ (ਯੂਹੰਨਾ 1:29-34; ਵੇਖੋ 5:33-35)।

ਖੁਦਾ ਨੇ ਦੋ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਆਪਣਾ ਬੇਟਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਪਤਿਸਮੇ ਵੇਲੇ (3:16, 17) ਦੀ ਜੋ ਨਬੂਵਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਸੀ (ਯਸਾਯਾਹ 11:1, 2), ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਵੇਲੇ (17:5; ਲੂਕਾ 9:35)। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਤਰਸ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ 'ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਕਾਸ਼ੋਂ ਆਉਂਦੇ ਸੁਣਿਆ' (2 ਪਤਰਸ 1:17, 18; ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 5:37, 38)।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੇ ਸਾਬਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 5:36)। ਪੌਲਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਵਾਹੀ ਉਸ ਦਾ ਜੀ ਉੱਠਣਾ

ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ‘ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ’ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ (ਰੋਮੀਆਂ 1:4)।

2. ਨਬੂਵਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ। ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਮਸੀਹਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਈ ਨਬੂਵਤਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਬੂਵਤਾਂ ਜਿਸ ਮਸੀਹ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੌਤੀ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

- ਇਕ ਪੂਰਬਗਾਮੀ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਯਸਾਯਾਹ 40:3; ਮਲਾਕੀ 3:1; 4:5; ਮੌਤੀ 3:3)।
- ਉਸ ਨੇ ਕੁਆਰੀ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਸੀ (ਯਸਾਯਾਹ 7:14; ਮੌਤੀ 1:18-25)।
- ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਲਗਭਗ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਦਾਨੀਏਲ 9:25; ਲੂਕਾ 2:1-7)।
- ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਥਾਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੀ (ਮੀਕਾਹ 5:2; ਮੌਤੀ 2:1-6)।
- ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਰਾ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ (ਗਿਣਤੀ 24:17; ਮੌਤੀ 2:2)।
- ਉਹ ਕੌਮ (ਉਤਪਤ 12:1-3), ਗੋਤ (ਉਤਪਤ 49:10), ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ (ਯਸਾਯਾਹ 11:1; ਯਿਰਮਿਯਾਹ 23:5) ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ, ਸਭ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ (ਮੌਤੀ 1:1-6)।

ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਉਵੇਂ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਸੀਹਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

- ਉਸ ਨੂੰ ‘ਮਿਸਰ ਵਿੱਚੋਂ’ ਸੱਦਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ (ਹੋਸ਼ੇਆ 11:1; ਮੌਤੀ 2:15)।
- ਉਸ ਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਸਨ (ਯਸਾਯਾਹ 35:5, 6; ਮੌਤੀ 11:2-5)।
- ਉਸ ਨੇ ਠੁਕਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ (ਯਸਾਯਾਹ 53:3; ਯੂਹੰਨਾ 1:11)।

ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਨੇੜ ਤੇੜ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵੀ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ:

- ਉਸ ਦੇ ਫੜਵਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਧਨ ਕਿੰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ (ਜ਼ਕਰਯਾਹ 11:12, 13; ਮੌਤੀ 27:3-10)।
- ਉਸ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਯਸਾਯਾਹ 53:7-9; ਮੌਤੀ 27:12-14; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 8:32-35)।
- ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣੀ ਸੀ ਉਹਦੀ ਵੀ ਨਬੂਵਤ ਹੋਈ ਸੀ (ਜ਼ਬੂਰ 22:16-18; ਮੌਤੀ 27:35)।
- ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਵੀ ਹੱਡੀ ਤੋੜੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਸੀ (ਜ਼ਬੂਰ ਦੀ ਪੋਥੀ 34:20; ਯੂਹੰਨਾ 19:32, 33)।
- ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਬਰ ਵਿਚ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ (ਯਸਾਯਾਹ 53:9; ਮੌਤੀ 27:60)।

ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਜੀ ਉੱਠਣ (ਜ਼ਬੂਰ ਦੀ ਪੋਥੀ 16:10; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:31) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਉਠਾਏ ਜਾਣ (ਜ਼ਬੂਰ ਦੀ ਪੋਥੀ 68:18; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 1:9, 10; ਅਫ਼ਸੀਆਂ

4:8) ਦੀ ਵੀ ਨਬੂਵਤ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਵੀ ਹੋਈ।

3. ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ। ਮਸੀਹੀਅਤ ਦੇ ਇਕ ਮੁੱਢਲੇ ਵਿਰੋਧੀ ਫੈਲਸਤ (ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਈਸਵੀ) ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਮਸੀਹ ਨੇ ਮੋਅਜਜ਼ੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਸਵਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਤੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ।³⁰ ਜਸਟਿਨ ਮਾਰਟਿਰ (ਲਗਭਗ 100–165 ਈਸਵੀ) ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਅਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਯਸਾਯਾਹ ਦੀ ਮਸੀਹ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ‘‘ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਕਟਸ ਆਫ਼ ਪੋਟਿਓਸ ਪਾਇਲੇਟ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ [ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ]।’’³¹ ਯਹੂਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਹੁਣ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਯਿਸੂ ਇਕ ਬੁੱਧਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਹੈ ਤਾਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਅਚੰਭੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਸਚਿਆਈ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਕਬੂਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੈਰਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ। ਉਹ ਮਸੀਹ ਸੀ; ਜਦ ਪਿਲਾਤਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਕੱਢ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖ਼ੁਦਾਈ ਨਬੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਅਤੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਰ ਅਨੋਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਸੀ; ਅਤੇ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਬੀਲਾ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂਅ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਤਕ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।³²

ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਸੀਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ‘ਭਲਿਆਈ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ’ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 10:38)।

ਯਿਸੂ ਨਾਸਰੀ ਕੌਣ ਸੀ (16:13-20)

ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਅੱਜ ਵੀ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਯਿਸੂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਯਿਸੂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ? ਉਹ ਗਲੀਲੀ ਮਨੁੱਖ ਕੌਣ ਸੀ?

ਸਬੂਤ ਯਿਸੂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਬਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਲਾਹੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ (ਲੂਕਾ 22:69, 70; ਯੂਹੰਨਾ 14:7-11)। ਉਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਨਬੂਵਤ, ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ (11:2-5; ਲੂਕਾ 4:16-21), ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ (ਯੂਹੰਨਾ 1:29-36) ਅਤੇ ਖ਼ੁਦ ਖ਼ੁਦਾ (3:16, 17; 17:5) ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਸੀ।

ਜੇ ਯਿਸੂ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਬੇਟਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਨਤੀਜੇ ਹੋਣੇ ਸਨ? ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਅਰਥ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਰਸੂਲ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਆਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬੂਠੇ ਗਵਾਹ ਹੁੰਦੇ। ਸਾਡੇ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਜਿਹੜੇ ਮਸੀਹ ਵਿਚ ਮਰ ਗਏ ਹਨ ਕਦੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਤਰਸ ਯੋਗ ਹਾਲਤ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪੌਲਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯਿਸੂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀ ਉੱਠਿਆ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 15:13-19)।

ਪਤਰਸ ਦਾ ਇਕਰਾਰ (16:16)

ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿ ਯਿਸੂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਪਤਰਸ ਪਹਿਲਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਐਨੇ ਮੁਕੰਮਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਕਰਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਬੰਦਾ ਹੀ ਸੀ (16:16)।

ਸਾਨੂੰ ਜਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ‘ਮੈਂ ਇਹੋ ਹੀ ਹਾਂ’ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ (ਯੂਹੰਨਾ 8:23-30)। ਸਾਡੇ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਇਕਰਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਚਮੁਚ ਵਿਚ ਉਹੀ ਹੈ (10:32, 33)।

ਮਸੀਹ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ (16:18)

ਜਿਸ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ ਬਣਾਵਾਂਗਾ’ (16:18)। ‘ਆਪਣੀ’ ਸਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਓਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਲਕੀਅਤ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਲੀਸੀਆ ਮਸੀਹ ਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 20:28; 1 ਪਤਰਸ 1:18, 19; ਵੇਖੋ 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 16:20)। ਕਲੀਸੀਆ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ (ਅਫ਼ਸੀਆਂ 1:22, 23; ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 1:18), ਉਸ ਦੀ ਲਾੜੀ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 21:1, 2; ਵੇਖੋ ਰੋਮੀਆਂ 7:1-4; ਅਫ਼ਸੀਆਂ 5:22, 23), ਉਸ ਦਾ ਇੱਜ਼ਤ (ਯੂਹੰਨਾ 10:14-16; 1 ਪਤਰਸ 5:1-4), ਅਤੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰਾਣਾ (1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 3:15) ਹੈ। ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਵਰਣਾਤਮਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਜਾਂ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਲੀਸੀਆ ਮਸੀਹ ਦੀ ਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ‘ਮਸੀਹ ਦੀਆਂ ਕਲੀਸੀਆਵਾਂ’ ਆਖਣ ਵਿਚ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਕਲੀਸੀਆ ਲਈ ਬਾਈਬਲ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਨਾਂਅ ਇਹੀ ਹੈ (ਰੋਮੀਆਂ 16:16)। ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿਦ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਨਾਂਅ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਉਸ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਮਸੀਹ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਹਦੇ ਲਈ ਮਰ ਗਿਆ, ਇਹੀ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਫ਼ਸੀਆਂ 5:25)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਵਾਰਜ਼ 3.10.7. ²ਬਦੇਰਸ਼ਬਾ ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਗ ਯਹੂਦਾ ਵਿਚ ਸੀ। ³ਵੇਖੋ ਨਿਆਈਆਂ 20:1; 1 ਸਮੂਏਲ 3:20; 2 ਸਮੂਏਲ 3:10; 17:11; 24:2, 15; 1 ਰਾਜਿਆਂ 4:25; 1 ਇਤਿਹਾਸ 21:2; 2 ਇਤਿਹਾਸ 30:5. ⁴ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 18.2.1; ਵਾਰਜ਼ 2.9.1. ⁵ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਵਾਰਜ਼ 3.9.7; 7.2.1. ⁶ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 15.10.3. ⁷ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਲਾਈਫ਼ 13. ⁸ਡੇਵਿਡ ਹਿਲ, ਦ ਗੌਸਪਲ ਆਫ਼ ਮੈਥਿਊ, ਦ ਨਿਊ ਸੈਂਚੁਰੀ ਬਾਈਬਲ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1972), 259-60. ਹਿੱਲ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਦ ਅਜ਼ਪਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਮੋਜ਼ਸ ਦ ਅਸੇਂਸ ਆਫ਼ ਆਈਜ਼ਿਆ ਵਿਚ ਮੂਸਾ ਤੇ ਯਸਾਯਾਹ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। ⁹ਐਸਕ੍ਰਾਸ 2.18. ¹⁰ਸਹਿਦਰਸ਼ੀ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ‘ਮਸੀਹ’ ਲਿਖਿਆ ਹੈ (ਮਰਕੁਸ 8:29), ਜਦਕਿ ਲੂਕਾ ਨੇ ‘ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਮਸੀਹ’ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਲੂਕਾ 9:20)।

¹¹ਸੀਡੇਪੀਗੁਾਫ਼ਾ ਭਾਵ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ‘ਵੇਖ, ਹੇ ਪੁਤ੍ਰ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਾਜਾ ਅਰਥਾਤ ਦਾਉਦ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਇਸਰਾਏਲ ਉੱਤੇ ਤੈਨੂੰ ਮਿਥਿ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਾਜਾ ਖੜਾ ਕਰ। ਕੁਧਰਮੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ, ਯਹੂਜ਼ਲਮ ਨੂੰ ਗੈਰਕੌਮਾਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦੀ ਲਈ ਲਤਾੜਦੇ ਹਨ, ਦੋਸ਼ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਹੇਠ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ’ (ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਭਜਨ 17.21, 22)। ¹²ਜੌਨ ਲਾਈਟਫ਼ਟ, ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਫ਼ਰਾਮ ਦ ਟਾਲਮੁਡ ਐਂਡ ਹੇਬ੍ਰੇਾ ਮੈਥਿਊ-1, ਜਿਲਦ 2, ਮੈਥਿਊ

ਐਂਡ ਮਾਰਕ (ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1859; ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ, ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਬੇਕਰ, 1979), 234. ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਵੇਖੋ ਟਾਲਮੁਡ ਬੇਰਾਕੋਸ਼ 28ਬੀ।¹³ ਵਾਲਟਰ ਬਾਉਰ, *ਏ ਗ੍ਰੀਕ-ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਕਸੀਕਨ ਆਫ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਐਂਡ ਅਦਰ ਅਰਲੀ ਕ੍ਰਿਸਚਿਅਨ ਲਿਟਰੇਚਰ*, ਜਿਲਦ 3ਜੀ, ਸੋਧ ਅੰਤੇ ਸੰਪਾ. ਅਤੇ ਫ੍ਰੈਡਰਿਕ ਡਬਲਯੂ. ਡੈਂਕਰ (ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2000), 809. ¹⁴ਉਹੀ। ¹⁵ਜ਼ੋਂਡਰਵਨ *ਇਲੱਸਟ੍ਰੇਟਡ ਬਾਈਬਲ ਬੈਕਗਰਾਊਂਡਜ਼ ਕਮੈਂਟਰੀ*, ਜਿਲਦ 1, ਮੈਥਿਊ, ਮਾਰਕ, ਲੂਕ, ਸੰਪਾ. ਕਲਿੰਟਨ ਈ. ਆਰਨੋਲਡ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਜ਼ੋਂਡਰਵਨ, 2002), 102 ਵਿਚ ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਵਿਲਕਿੰਸ, ‘ਮੈਥਿਊ।’ ¹⁶ਹਿਲ, 262. ¹⁷ਡੋਨਲਡ ਏ. ਹੈਗਨਰ, *ਮੈਥਿਊ 14-28*, ਵਰਡ ਬਿਬਲੀਕਲ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਜਿਲਦ 33ਬੀ (ਡਲਾਸ: ਵਰਡ ਬੁਕਸ, 1995), 470. ¹⁸ਪਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਅਫਸੀਆਂ 2:20 ਵਿਚ ‘ਨੀਹ’ ਦਾ ਅਰਥ ਰਸੂਲਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ¹⁹ਜੇ. ਡਬਲਯੂ. ਮੈਕਗਰਵੇ, *ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ*, ਜਿਲਦ 1, ਮੈਥਿਊ ਐਂਡ ਮਾਰਕ (ਪੰਨਾ ਰਹਿਤ, 1875; ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ, ਡਿਲਾਈਟ, ਆਰਕੈਂਸਾ: ਗੋਸਪਲ ਲਾਈਟ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., ਮਿਤੀ ਰਹਿਤ), 145. ²⁰ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ‘ਜਮਾਤ’ ਅਤੇ ‘ਮਜਲਸ’ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਜਮਾਤਾਂ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਪਤਤੀ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿਚ *ekklēsia* ਦਾ ਅਰਥ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ‘ਮੰਡਲੀ’ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 7:38)। ਯੂਨਾਨੀ ਲੋਕ *ekklēsia* ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੀ ‘ਸਭਾ’ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਰਦੇ ਸਨ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 19:32, 39, 41)।

²¹ਰੋਬਰਟ ਐਚ. ਗੁੰਡਰੀ, ਮੈਥਿਊ: *ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਹਿਜ਼ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਂਡ ਬਿਓਲੋਜੀਕਲ ਆਰਟ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1982), 331. ²²ਜੈਕ ਪੀ. ਲੂਈਸ, ‘‘ਦ ਗੇਟਸ ਆਫ ਰੌਲ ਰੌਲ ਨਾਟ ਪ੍ਰਿਵੇਲ ਅਗੇਂਸਟ ਇਟ’’ (ਮੱਤੀ 16:18): ਏ ਸਟਡੀ ਆਫ ਦ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਇੰਟਰਪ੍ਰਿਟੇਸ਼ਨ,’’ *ਜਰਨਲ ਆਫ ਇਵੈਂਜਲੀਕਲ ਬਿਓਲੋਜੀਕਲ ਸੋਸਾਇਟੀ* 38 (ਸਤੰਬਰ 1995): 353. ²³ਹੋਮੇਰ *ਓਡੀਸੀ* 14.156; *ਇਲਿਆਡ* 5.646; *ਏਜਿਲੁਸ ਅਗਾਮੈਮਨਨ* 1291; *ਹੋਸੀਓਡ ਬਿਓਲੋਜੀ* 668, 774; *ਯੂਰੀਪਾਈਡਸ ਹਿਪੋਲਿਟਸ* 56-57, 1447; *ਹੇਕੁਬਾ* 1-2; *ਡਾਇਓਜੀਨਸ ਲੇਰੇਟਿਯੂਸ* 10.126. ²⁴ਵਿਜ਼ਡਮ ਆਫ ਸੌਲੋਮਨ 16:13 (NRSV); ਵੇਖੋ 3 ਮੱਕਾਬੀਆਂ 5:51. ²⁵ਫਲਿਸਤੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਲਈ, ਵੇਖੋ ਵਿਲਕਿੰਸ, 103. ²⁶ਦ *ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਾਈਬਲ ਇੰਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ*, ਸੋਧਿਆ ਅੰਕ, ਜਿਊਡਰੀ ਡਬਲਯੂ. ਬੁੱਮਿਲੇ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1986), 3:10. ²⁷ਟਾਲਮੁਡ *ਸ਼ਬਥ* 31ਏਬੀ। ²⁸ਲਾਈਟਫੁਟ, 236-41. ²⁹ਇਹ ਵੇਰਵੇ ਰੇਅ ਵੈਡਲ, ‘ਈਅਰ ਆਫ ਜੀਜ਼ਸ ... ਬਟ ਵਿਚ ਵਨ ਐਂਡ ਵੱਟ ਬਿਲੀਫਜ਼?’ *ਦ ਨੈਸ਼ਵਿੱਲੇ ਟੈਨੀਸੀਅਨ* (11 ਦਿਸੰਬਰ 2004): ਬੀ3. ³⁰ਓਰੀਗਨ *ਅਗੇਂਸਟ ਸੈਲਸਸ* 1.6. ਓਰੀਗਨ ਨੇ ਸੈਲਸਸ ਦੇ ਇਕ ਕੰਮ *ਟਰੂ ਵਰਡ* ਦੇ ਜਵਾਬ ਲਿਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਸਿਰਫ ਓਰੀਗਨ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

³¹ਜਸਟਿਨ ਮਾਰਟਿਰ *ਅਪੋਲੋਜੀ* 1.48. ³²ਜੋਸੇਫਸ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 18.3.3. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋਸੇਫਸ ਦੇ ਇਕ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਸਚਿਆਈਆਂ ਹਨ (ਲੀ ਸਟ੍ਰੋਬਲ, *ਦ ਕੇਸ ਫਾਰ ਕ੍ਰਾਈਸਟ* [ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਜ਼ੋਂਡਰਵਨ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, 1998], 78-80 ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਵੇਖੋ)।